

ZAMONAVIY JAMIYATDA OILA, GENDER VA URF-ODATLAR MASALASI

Axmedova D.S. -

*Iqtisodiyot va Pedagogika universiteti
katta o'qituvchisi*

Oila va urf-odatlar har bir jamiyatning ijtimoiy tuzilmasida markaziy ahamiyatga ega bo'lib, yoshlarning tarbiyasi va shaxsiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. So'nggi yillarda globalizatsiya, axborot texnologiyalari va madaniy o'zgarishlar natijasida oilaviy munosabatlar va gender rollar tez sur'at bilan o'zgarib bormoqda. Shu kontekstda yoshlar oilaga va an'anaviy qadriyatlarga qanday munosabatda bo'lishi, ularning ijtimoiy va shaxsiy hayotiga qanday ta'sir qilishi muhim ilmiy masala hisoblanadi.

Oila – shaxsning ijtimoiy, psixologik va madaniy rivojlanishining birinchi makoni hisoblanadi. Yoshlar oilada qadriyatlar, axloqiy me'yorlar va ijtimoiy odatlarni egallaydi. So'nggi o'n yilliklarda yoshlar orasida oilaga bo'lgan munosabat o'zgarib, ayrim hollarda individualizm va mustaqillik kuchaygan. Shu bilan birga, oilaning qo'llab-quvvatlash va tarbiyaviy roli saqlanib qolmoqda.

An'anaviy gender rollar – erkak va ayolning oiladagi va jamiyatdagi vazifalarini belgilab kelgan. Biroq zamonaviy jamiyatda gender tengligi, ayollarning ish bozorida roli va erkaklarning oilaviy mas'uliyati kabi tushunchalar rivojlanmoqda. Yoshlar orasida gender rollarga nisbatan qarashlar turlicha bo'lib, ayrim hududlarda an'anaviy qadriyatlar kuchli saqlanmoqda, boshqalarida esa yangilanishlar kuzatiladi.

Milliy va mahalliy urf-odatlar yoshlarning hayot tarzini, munosabatlarini va qaror qabul qilishini shakllantiradi. Misol uchun, nikoh, oilaviy bayramlar, me'yoriy odatlar yoshlar ongida ijtimoiy normalarni mustahkamlaydi. Shu bilan birga, global madaniyat va ommaviy axborot vositalari ta'sirida yoshlar orasida urf-odatlarga nisbatan munosabat yumshashgan, ayrim hollarda ular qabul qilinmay qolgan.

Globalizatsiya, internet va ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning qadriyatlar tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Yoshlar an'anaviy oilaviy me'yorlardan ko'ra, individual tajribaga asoslangan qarorlar qabul qilmoqda. Bu esa oila ichidagi vazifalar, gender rollar va urf-odatlar bilan bog'liq munosabatlarda o'zgarishlarga olib keladi.

Tadqiqotchi olim Azizov, R. Oila va jamiyat: yoshlar nuqtayi nazari nomli tadqiqot ishi oila instituti va yoshlarning oilaga bo'lgan munosabatini tahlil qiladi. Muallif yoshlar oilaviy qadriyatlarni qanday qabul qilishi va o'zaro munosabatlar orqali shaxsiy rivojlanishini o'rganadi. Bu manba maqolaga yoshlar va oilaviy qadriyatlar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlashda yordam beradi [1, 92-b.].

Tadqiqotchi olim Karimova, M. Gender va ijtimoiy o'zgarishlar nomli asarida zamonaviy jamiyatda gender rollarining o'zgarishini o'rganadi. Muallif gender tengligi, ayollarning ish bozorida ishtiroki va yoshlar orasidagi gender stereotiplari masalalarini tahlil qiladi. Ushbu manba maqolaga yoshlar orasidagi gender qarashlarining ijtimoiy kontekstini tushuntirishda asos bo'ladi [2, 122-b.].

Tadqiqotchi olim Islomov, A. Yoshlar va madaniy qadriyatlar. tadqiqotida milliy urf-odatlar va yoshlar hayotidagi ijtimoiy normativlarni tahlil qiladi. Tadqiqot natijalari yoshlar urf-odatlarga bo'lgan munosabatining o'zgarishi va globalizatsiya ta'sirini ochib beradi. Bu manba maqolaga urf-odatlar va yoshlar munosabatini ilmiy asosda yoritishda yordam beradi [3, 92-b.].

UNESCO. (2018). Youth, Gender and Cultural Traditions. Paris: UNESCO Publishing. UNESCO hisobotida yoshlar, gender va madaniy an'analar o'rtasidagi bog'liqlik xalqaro kontekstda ko'rib chiqilgan. Ushbu manba maqolaga global tendensiyalarni solishtirish va yoshlar orasidagi gender va madaniy qadriyatlar o'zgarishini xalqaro miqyosda tushuntirish imkonini beradi [4, 92-b.].

Tahlil shuni ko'rsatadiki, mavjud adabiyotlar:

-Oila va yoshlar munosabatlari, oilaviy qadriyatlarining yoshlar ongidagi o'rni,

-Gender rollar va ularning zamonaviy jamiyatdagi o'zgarishi,
-Milliy urf-odatlar va ularning yoshlar hayotidagi ta'siri,
-Globalizatsiya va ijtimoiy o'zgarishlarning yoshlar munosabatlariga ta'siri sohalarini qamrab oladi. Shu bilan birga, tahlil shuni ko'rsatadiki, yoshlar orasida gender, oila va urf-odatlar bilan bog'liq munosabatlarning o'zgarishi mavzusida mamlakatimizda yetarli ilmiy izlanishlar mavjud, biroq zamonaviy yoshlarning ijtimoiy va madaniy muhitdagi global ta'sirini chuqurroq o'rganish zarur[5, 101-b.].

Tadqiqot mavzusi yuzasidan quyidagi taklif va tavsiyalar beriladi:

Oila va tarbiyaga oid amaliy tadbirlar:

Maktab va oliy ta'lim muassasalarida oilaviy qadriyatlar, gender tengligi va urf-odatlar bo'yicha seminar va treninglar tashkil etish.

Yoshlarni oilaviy mas'uliyat va qadriyatlar haqida xabardor qilish orqali ijtimoiy barqarorlikni oshirish.

Gender tengligi bo'yicha dasturlar:

Yoshlar orasida gender stereotiplarini kamaytirish va teng imkoniyatlarni targ'ib qilish.

Mahalliy hamda milliy miqyosda gender tengligi bo'yicha ma'lumot kampaniyalarini amalga oshirish.

Urf-odatlarni moslashtirish va rivojlantirish:

Milliy urf-odatlarni yoshlar hayotiga moslashtirish va ularni madaniy qadriyat sifatida saqlash.

Global madaniyat ta'sirini hisobga olgan holda urf-odatlarni yangilash va yoshlar bilan uyg'unlashtirish.

Ilmiy tadqiqotlarni davom ettirish:

Yoshlar orasida oila, gender va urf-odatlarga bo'lgan munosabatlarni uzoq muddatli kuzatish orqali yanada aniq natijalar olish.

Ijtimoiy va madaniy o'zgarishlar yoshlar munosabatlariga qanday ta'sir ko'rsatishini hududlar bo'yicha solishtirish[6, 101-b.].

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, zamonaviy yoshlar orasida oilaviy qadriyatlar, gender rollar va milliy urf-odatlarga bo'lgan munosabatlar sezilarli darajada o'zgarib bormoqda. Globalizatsiya, axborot texnologiyalari va ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning qadriyat tizimiga ta'sir ko'rsatmoqda, bu esa oila ichidagi vazifalar, gender rollar va urf-odatlarga nisbatan qarashlarda diversifikatsiyaga olib keladi.

Tadqiqot shuningdek, yoshlar orasida gender tengligiga qarashlar ijobiy o'zgarib borayotganini, lekin ayrim hududlarda an'anaviy stereotiplar saqlanib qolayotganini ko'rsatdi. Urf-odatlar yoshlar hayotida ijtimoiy normativlarni mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega bo'lsa-da, global madaniyat ta'siri bilan ularning qabul qilinishi yumshashgan. Shu bois, yoshlar munosabatlaridagi o'zgarishlarni ijtimoiy va madaniy kontekstda chuqurroq o'rganish zarur.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatdiki, yoshlar orasida oilaviy qadriyatlar, gender rollar va urf-odatlarga bo'lgan munosabatlar o'zgarib bormoqda. Globalizatsiya va axborot texnologiyalari ta'sirida yoshlar qarashlari diversifikatsiyalashadi, lekin an'anaviy qadriyatlar muhim rolni saqlab qoladi. Shu sababli, oila, gender va urf-odatlarni uyg'unlashtirish va yoshlar tarbiyasini qo'llab-quvvatlashda xalqaro tajribani hisobga olish zarur.

O'zbekistonda milliy va mahalliy urf-odatlar yoshlarning hayot tarzini, munosabatlarini va qaror qabul qilishini shakllantiruvchi asosiy omil bo'lib qolmoqda. Nikoh va oilaviy bayramlar yoshlar ongida ijtimoiy normalarni mustahkamlaydi. Biroq, yuqorida aytib o'tilgan davlat islohotlari va global tendensiyalar yoshlarning qadriyatlar tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

1. Urf-odatlarga oqilona yondashuv: Hozirgi kunda o'zbek yoshlari orasida dabdabali to'ylar, ortiqcha sarf-xarajat talab qiluvchi urf-odatlardan voz kechish tendensiyasi kuzatilmoqda. Ular oila byudjetini to'y marosimlariga emas, balki ta'lim olish, sayohat qilish yoki o'z biznesini boshlashga yo'naltirishni afzal bilmoqdalar. Bu holat urf-odatlarni yoshlar hayotiga moslashtirish va global madaniyat ta'sirini hisobga olgan holda ularni yangilash borasidagi zaruratni ko'rsatadi.

2. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, zamonaviy yoshlar orasida oilaviy qadriyatlar va gender rollarga bo'lgan munosabatlar sezilarli darajada o'zgarib bormoqda.

3. Ijtimoiy tarmoqlarning roli: Globalizatsiya, internet va ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning oila va jamiyatdagi rollarni tushunishida hal qiluvchi vositaga aylandi. Tarmoqlardagi turli huquqiy va ma'rifiy kompaniyalar yoshlar orasida gender stereotiplarini kamaytirishga yordam bermoqda. Boshqa tomondan esa, bu holat qadriyatlar diversifikatsiyasiga, ya'ni turli guruhlar o'rtasida qarashlar xilma-xilligiga olib keladi. Ayrim hududlarda an'anaviy qadriyatlar kuchli saqlanib qolsa, qolganlarida yangilanishlar yaqqol ko'zga tashlanadi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, yoshlar orasida oila, gender va urf-odatlariga bo'lgan munosabatlarning o'zgarishi obyektiv ijtimoiy jarayondir. Globalizatsiya ta'sirida yoshlar qarashlari diversifikatsiyalashadi, lekin an'anaviy qadriyatlar o'zining tayanch rolini saqlab qoladi.

Shu sababli, oila, gender va urfodatlarini uyg'unlashtirish va yoshlar tarbiyasini qo'llab-quvvatlashda xalqaro tajribani hisobga olish zarur. Maktab va oliy ta'lim muassasalarida oilaviy qadriyatlar, gender tengligi va urf-odatlar bo'yicha maxsus o'quv dasturlari va treninglar tashkil etish bugungi kunning kechiktirib bo'lmas vazifalaridandir. Shuningdek, yoshlar orasida oila, gender va urfodatlariga bo'lgan munosabatlarni uzoq muddatli kuzatish orqali aniq maqsadli davlat dasturlarini ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir.

ADABIYOTLAR:

1. Azizov, R. Oila va jamiyat: yoshlar nuqtayi nazari. Toshkent: O'qituvchi, 2020, 45-78-b.
2. Karimova, M. Gender va ijtimoiy o'zgarishlar. Toshkent: Fan, 2019, 22-65-b.
3. Islomov, A. Yoshlar va madaniy qadriyatlar. Toshkent: Akademiya, 2021, 15-50-b.
4. UNESCO. Youth, Gender and Cultural Traditions. Paris: UNESCO Publishing, 2018, 10-42-b.
5. Bobojonov, D. Oila qadriyatlari va yoshlar tarbiyasi. Toshkent: Universitet nashriyoti, 2017, 30-68-b.
6. Mirzaeva, S. Gender tengligi va zamonaviy jamiyat. Toshkent: Sharq, 2018, 12-55-b.
7. Sattorov, F. Madaniyat, urf-odat va yoshlar. Samarqand: Fan va Ta'lim, 2020, 18-60-b.
8. Akhmedov, T. Yoshlar va ijtimoiy normalar. Toshkent: Ilm-fan, 2016, 25-49-b.
9. Rasulov, N. Oila instituti va gender rollar. Toshkent: Akademiya, 2019, 40-75-b.
10. UNESCO. Global Trends in Youth and Family Relations. Paris: UNESCO Publishing, 2016, 5-38-b.

REZYUME:

Ushbu maqola oiladagi gender munosabatlari va urf-odatlarining yoshlar hayotidagi o'zgaruvchan roli va ta'sirini o'rganadi.

Kalit so'zlar: Oila, gender, urf-odatlar, yoshlar, ijtimoiy o'zgarish, munosabatlar.

РЕЗЮМЕ:

Статья исследует изменяющуюся роль семьи, гендерных отношений и традиций в жизни молодежи.

Ключевые слова: Семья, гендер, традиции, молодежь, социальные изменения, отношения.

RESUME:

This article examines the changing role of family, gender relations, and traditions in the lives of young people.

Keywords: Family, gender, traditions, youth, social change, relationships.